

RAPORT PRELIMINAR PRIVIND PRINCIPALELE REZULTATE ALE CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE DIN CASTRUL DE PĂMÂNT DE PE DEALUL CHILII (comuna Vărădia , județul Caraș-Severin)

EUGEN IAROSLAVSCHI, OVIDIU BOZU

Dealul Chilii este situat la intrarea în comuna Vărădia, pe malul drept al râului Caraș. Dispune de un platou de formă aproximativ dreptunghiulară greu accesibil dinspre est și vest având pantele deosebit de accentuate. Cu o diferență de altitudine de cca. 80 m față de lunca Carașului dealul Chilii, domină dinspre nord-vest întreaga depresiune a Oraviței, fapt ce îi conferă avantaje de ordin militar ca punct de observație și control a întregii zone (Pl. I.)

Prima investigație arheologică de pe dealul Chilii datează din iulie 1901, când B.Milleker execută un sondaj de verificare în colțul de sud-vest a platoului, unde, săpând o suprafață de 18 m² până la adâncimea de 0,60-1 m a găsit fragmente de cărămizi și țigle romane, de vase romane, terra sigilata și fragmente aparținând unui opaiț, presupunând că în cel loc existența unui turn de observație roman ¹.

Săpăturile arheologice sistematice întreprinse de E. Iaroslavschi începând cu anul 1974 și continuate până în prezent au localizat existența pe platoul dealului Chilii, din care jumătate este ocupat de o livadă de meri și pruni, și cealaltă jumătate acoperită de o pădure rară, arbuști și tufăriș, a unei întinse așezări hallstattiene și a unei fortificații romane de tip Holz-Erde-Kastell² (Pl. II).

De formă dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite, castrul de pământ măsoară pe axa nord-sud 214 m și pe axa est-vest 132 m, cuprinzând o suprafață de

¹ B. Milleker, în TRÉT, V, 1889, p. 70-81; *idem*, TRÉT, VIII, 1891, p. 50-53; *idem*, TRÉT, X, 1894, p. 54, 57-58; *idem*, TRÉT, XII, 1896, p. 62; *idem*, *Délmagyarország régészletei...*, I, 1897, p. 120; *idem*, II, 1899, p. 69-72 și 257-262; *idem*, III, 1906, p. 153-154.

26.656 m². Nivelul roman se află la 0,25 m sub vegetația actuală și se adâncește în medie până la -0,50 m, nivel ce aparține fazei de locuire a castrului, sub care apar urmele de locuire aparținând primei vârste a fierului.

Pe toate laturile castrului, șanțul de apărare are o lățime de 3,20-3,40 m și o adâncime de -1,75-2,20 m. Pământul de umplură a șanțului este fărâmicios, de culoare roșie-cărămizie cu lentile de cărbune și lemn carbonizat, ce indică un sfârșitul violent al castrului prin incendierea acestuia. Se remarcă faptul că, pe toate laturile sale, icul șanțului a fost săpat în roca nativă a dealului pe o adâncime de -0,50 m.

Pe latura de vest, în șanțul de apărare au fost descoperite un număr de 80 de proiectile din piatră cu diametrul cuprins între 15 și 25 cm, cântărind între 200 și 350 g. Din icul șanțului de apărare de pe latura de est a castrului provine un sestert, emis la Roma în anul 85 purtând efigia împăratului Domițianus (RIC II; 279) precum și o piesă din categoria *tesserae militares*, din tablă de bronz în formă de *tabula ansata*, întreagă, de formă dreptunghiulară, pe care, în tehnica "au pointillé" este inscripționat doar un singur nume, acela a lui IVLIVS SEMPRONIVS.

Au fost descoperite un număr de 26 de monede, dintre care 16 au putut fi determinate. Seria cronologică a acestora este deschisă de un denar republican emis la Roma în anul 48 a.Chr. de către *Vibius Pansa* (Crawford, 449), urmat de un denar *Marc Antonius* pentru legiuni datat 32-31 a.Chr.

Urmeză în ordine cronologică: patru monede de tip as de la *Tiberius* datând din anii 22-23; un as de la *Claudius* datat 41-50; cinci monede de la *Vespasianus* din care: doi denari dintre care unul emis la Tarraco în anul 69-70 și celălalt la Roma în anul 73, un dupondius emis în anul 77-78, un sestert și un as. *Domițianus* este prezent pe patru monede din care: un denar (Roma, 95), doi sesterti (Roma, 85) și un as (Roma, 87). Seria cronologică a monedelor descoperite până în prezent în castrul de pământ de pe dealul Chilii se încheie cu un sestert de la *Nerva* și trei monede de la *Traianus* din care: un as Roma, 101-101; un dupondius Roma, 103-111 și un sestert Roma, 103-111.

² E. Iaroslavschi, Gh. Lazarovici, ActaMN, XVI, 1979, p. 452-454; D.Benea, *Din istoria militară a Moesiei Superior și a Daciei*, Cluj-Napoca, 1983, p. 156; O. Bozu, E. Iaroslavschi, *Vărădia – „Dealul Chilii”*, jud. Caraș-Severin, în *Situri arheologice cercetate în perioada 1982-1992*, Brăila 1996, p. 123. pct. 285; Idem, *Vărădia*, jud. Caraș-Severin, în *Cronica cercetărilor arheologice. Campania 1996*, București 1997, p. 76. pct.132.

La 30 m vest de castru a fost surprinsă o clădire construită din lemn și acoperită cu țiglă, orientată est-vest. În faza actuală a cercetărilor, această clădire, are o lățime de 10,30 m și se compune dintr-un număr de cinci încăperi și două coridoare înguste. Infrastructura clădirii a fost surprinsă la -0,60 m dela nivelul actual și se prezintă executarea în stânca nativă a unui număr de șapte șanțuri late de 0,50 m și adânci de 0,40 m în care a fost implantată fundația din lemn a clădirii. Din interiorul locuințelor, a rezultat un material arheologic relativ bogat constând din fragmente ceramice, obiecte din fier și bronz și trei fragmente de amforă cu ștampilă: CEME...; C.IV.R; PLEGONT³ a căror fabricanți sunt până în prezent încă necunoscuți în spațiul Banatului roman.

Cercetările arheologice de epocă romană întreprinse în castrul de pământ de pe dealul Chilii, comuna Vărădia, coroborate cu cercetările întreprinse în castrul de piatră din punctul Pustă-Rovină situat pe malul stâng al râului Caraș, în hotarul aceleiași comune⁴, atrag atenția prin ineditul lor.

Se localizează astfel, pe harta sistemului roman defensiv din sud-vestul Daciei, la Vărădia-Arcidava, primul castru roman de pământ situat pe o înălțime ce domină spre sud-vest câmpia Carașului, dublat de castrul de pământ și refăcut ulterior în piatră⁵ situat în câmpie, pe malul stâng al Carașului.

³ cele trei fragmente de amfore ștampilate au fost incluse cu acordul nostru în teza de doctorat a colegului A. Ardeț, referitoare la circulația acestor tipuri de vase în spațiul provinciei Dacia, urmând să facă obiectul unui studiu aparte.

⁴ Gr. Florescu, în *Istros*, I, 1934, p. 60-72; C. Daicoviciu, în *ACMIT*, III, 1930-1931, p. 20; *TIR L* 34, 1968, p. 30.; N. Gudea, în *ActaMP*, I, 1977, p. 110 și în *Banatica*, VII, 1987, p. 166; *IDR III/1*, 1977, p. 125, 132-133; O. Răuț, O. Bozu, R. Petrovszky, în *Banatica*, IV, 1977, p. 137-159; D. Benea, O. Bozu, în *Symposia Trhacologica*, 9, 1992, p. 45; I. Bogdan-Cătănicu, *Muntenia în sistemul defensiv al Imperiului Roman, sec.I-III p.Chr.*, 1997, p. 70;

⁵ E. Nemet, O. Bozu, în *Cronica cercetărilor arheologice*, campania 2001, Buziaș, 2002, p. 236.

RAPPORT PRELIMINAIRE CONCERNANT LES PRINCIPAUX
RÉSULTATS DES RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES DU CASTRE EN
TERRE DE LA COLLINE CHILII - VĂRĂDIA

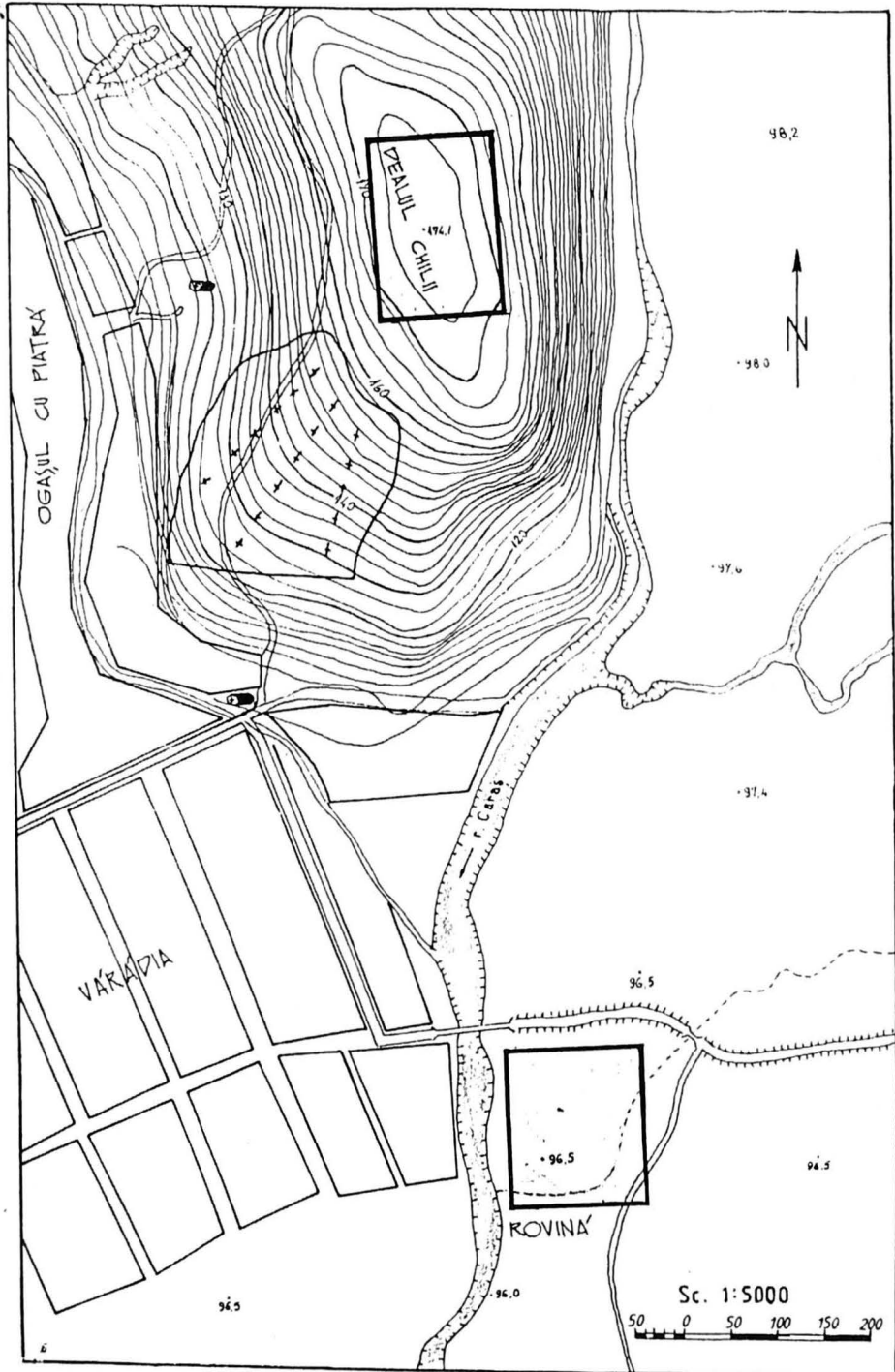
Résumé

La colline Chilii est située à l'entrée de la commune Vărădia, département *Caraș-Severin, sur la côte droite de la rivière Caraș. Par sa position, elle domine vers le nord-ouest toute la dépression de Oravița*. Le plateau a une forme approximativement rectangulaire, avec des pentes abruptes qui le font inaccessible vers l'est et avec des pentes moins accentuées, qui descendent dans des terrasses étroites sur les autres côtés. Les fouilles archéologiques ont mis en évidence l'existence sur la colline de Chilii d'un étendu établissement hallstattien et d'une fortification romaine du type *Holzerdekastell*. Le système défensif du castre, de forme rectangulaire avec les coins arrondis, ayant 214 m sur l'axe NS et 132 sur l'axe EO. Les fossées du castre ont une largeur de 3,20-3,40 m et une épaisseur de -1,75-2,20 m. Le remplissage de ceux-ci consiste de la terre cuite très friable, d'une nuance rouge-rougeâtre, du charbon et de lentilles de bois carbonisées provenant de l'incendie de la palissade-*holzerdemauer*. Sur le fond de la fossé ouestique on a trouvé environ 80 projectiles en pierre ayant le diamètre de 15-25 cm, pesant en moyenne 200-350 g; un sesterte de Domitianus (Rome, a.85, RIC II, 189; 279) et une pièce militaire gravée avec l'inscription *IVILIVS SEMORONIVS*. Au sud du castre a été surpris un bâtiment en bois orienté EO, avec son côté long perpendiculaire sur le castre, ayant une largeur de 10,30 m. L'infrastructure du bâtiment a été mise en évidence à 60 cm du niveau actuel et se présente par l'exécution dans le calcaire d'un nombre de 7 fossées, en largeur ayant 50 cm et une épaisseur de 40 cm. Dans ces fossées a été implanté le fondement en bois. L'espace intérieur dispose, dans la phase actuelle de la recherche, d'un nombre de 5 pièces et de 2 corridors. D'ici est résulté un riche matériel archéologique consistant dans des outils en fer et en bronze: appliques, boutons de mobilier, fragments de couteaux.

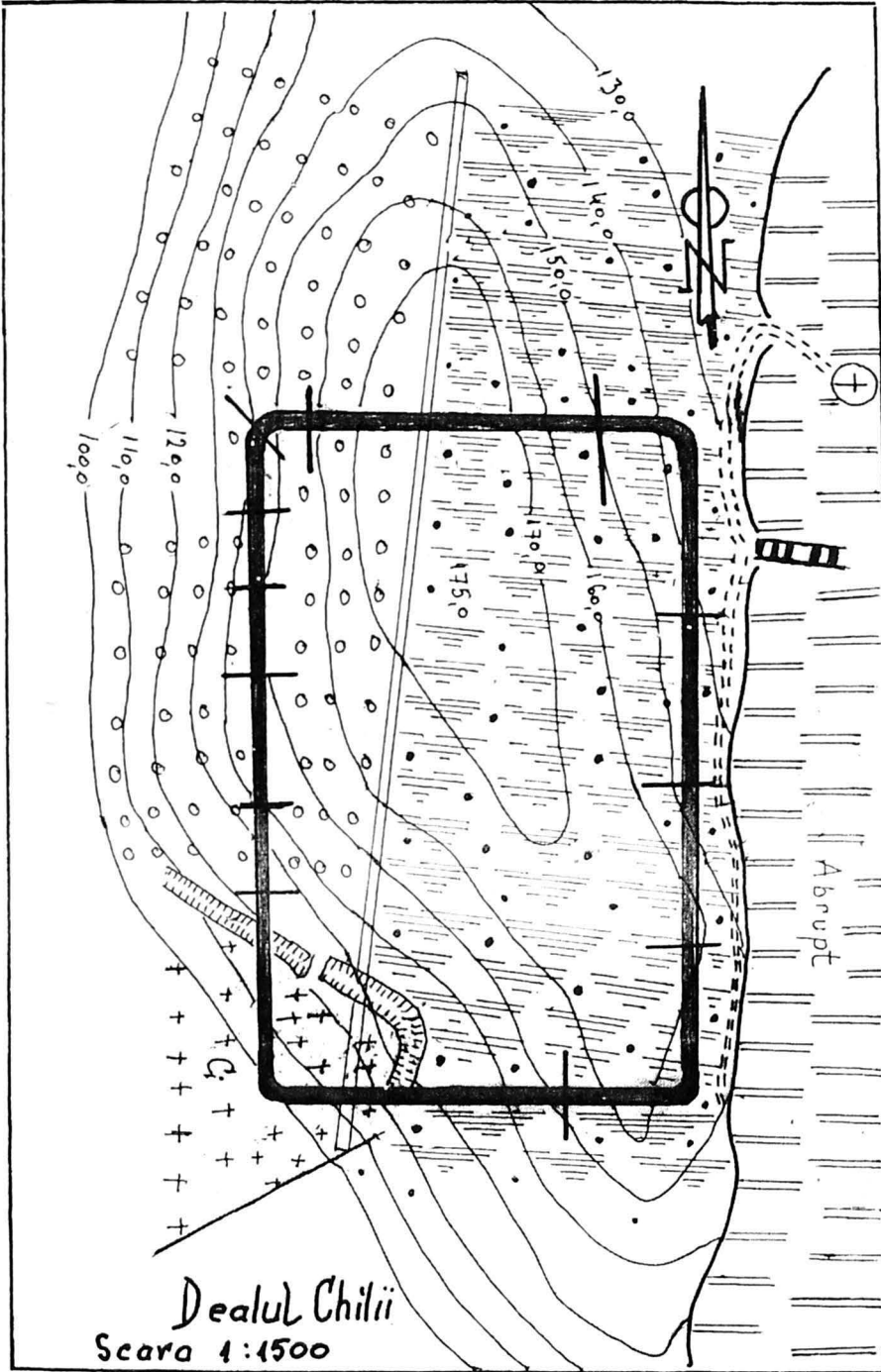
La liste des planches

Pl. I. La commune Vărădia avec le positionnement des deux castres romaines.

Pl II. Le castre romain en terre de la colline *Chilii*.

Pl. I. Comuna Vărădia cu poziționarea celor două castre romane.

Pl. II. Castrul roman de pământ de pe Dealul Chilizii.